

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційну роботу
Безмилова Миколи Миколайовича
**«Теоретико-методичні основи підготовки найближчого резерву
національних збірних команд
в ігрових видах спорту (на матеріалі баскетболу)»**,
подану на здобуття наукового ступеня
доктора наук з фізичного виховання та спорту
за спеціальністю 24.00.01 – олімпійський і професійний спорт

Визнання Незалежності України і можливість захищати кольори українського прапора дозволили українським спортсменам успішно стартувати з гідним представленням власних досягнень на міжнародній арені. Потрапивши на Олімпійські ігри трьома командами-представницями спортивних ігор (баскетбол і волейбол жінки, водне поло чоловіки) керівництво федерацій, вболівальники й меценати прогнозували подальші високі результати. Жіноча національна збірна з гандболу, виборовши бронзові медалі олімпійських ігор у Афінах 2004 року, яскраво вписала в історію розвитку командних спортивних ігор власне досягнення і надала нові надії для сподівань на високі результати. Проте, низка об'єктивних загальнодержавних проблем, зміна пріоритетів через фінансово-економічні труднощі, відтік кращих і перспективних гравців та тренерів закордон, різноманітні складні завдання, що постали перед федераціями спортивних ігор обумовили зміни у системі підготовки спортсменів у командних видах спорту, призвели до зменшення масовості, зниження конкуренції і, як наслідок, погіршення результатів. Разом з тим, залишаються наявними невичерпаний потенціал та можливості ефективного розвитку і підвищення успішності виступів українських команд в ігрових видах спорту через існуючі традиції, неймовірний обсяг вже вирішених організаційних питань. Спортивне сьогодні диктує вимоги на кардинальні зміни, що стосуються підготовки найближчого резерву національних збірних команд в ігрових видах спорту, як закладеної основи подальших високих результатів, саме тому поставлена мета дослідження «сформувати цілісну систему знань щодо підготовки та її складових – змагальної діяльності, спортивного відбору і орієнтації, контролю найближчого резерву національних збірних команд в ігрових видах спорту для оптимізації управління багаторічною підготовкою перспективних гравців на матеріалі баскетболу» є актуальною і необхідною для формування сучасного комплексного підходу до організації ефективної роботи.

Дослідження по темі дисертації М.М. Безмилова проводилися відповідно до Планів науково-дослідної роботи НУФВСУ:
- на 2016–2020 рр. за темою 2.34 «Технологія відбору і орієнтації спортсменів-початківців в різних видах спорту» (№ державної реєстрації 0113U003916);

- за темою 2.27. «Вдосконалення системи спортивної підготовки і змагальної діяльності кваліфікованих спортсменів в сучасних умовах інтенсифікації змагальної діяльності» (№ державної реєстрації 0117U000806);
- за темою 2.20 «Удосконалення змагальної діяльності кваліфікованих спортсменів у спортивних іграх» (№ державної реєстрації 0116U001628);
- на 2021–2025 рр. за темою 2.2 «Удосконалення підготовки до головних змагань макроциклу збірних команд України у спортивних іграх» (№ держреєстрації 0121U108185).

Наукові результати дисертації висвітлено в 47 наукових публікаціях: 26 статей у наукових виданнях з переліку наукових фахових видань України, одна з яких проіндексована у базі даних Scopus (Q2), одна стаття у періодичному науковому виданні Румунії, проіндексованому в базі даних Scopus (Q4); дві статті у періодичних наукових виданнях США, проіндексованих в базі даних Scopus (Q2 і Q3); одна монографія; 11 публікацій апробаційного характеру; 10 публікацій додатково відображають наукові результати дисертації.

Структура дисертаційного дослідження. Дисертація оформлена згідно вимог МОН України і складається з вступу, восьми розділів, висновків, списку використаних літературних джерел, що містить 577 посилань, і додатків. Загальний обсяг роботи становить 581 сторінок.

У *вступі* обґрунтовано вибір теми дисертаційного дослідження, сформульовано мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, описано новизну одержаних результатів, представлено практичну значущість та інші структурні компоненти відповідно вимогам.

У *розділі 1* автором дисертаційного дослідження представлено ґрунтовний аналіз проблем підготовки спортсменів у ігрових видах спорту. Опираючись на опубліковані судження впливових вітчизняних і закордонних спеціалістів розглянуто якісні характеристики щодо формування процесу підготовки спортивного резерву в ігрових командних видах спорту, виокремлено передумови та особливості формування централізованої системи підготовки найближчого резерву національних збірних команд, представлено досвід багаторічного відбору та орієнтації спортивної підготовки, можливості та сучасні підходи до управління і контролю у системі підготовки найближчого резерву національних збірних команд. Здобувачем докладно синтезовано значущі проблеми періодизації підготовки спортсменів до головних змагань ігрового сезону та обґрунтовано різні за переконаннями погляди науковців щодо використання змагальної діяльності як основного компонента централізованої підготовки спортсменів у ігрових командних видах спорту.

У *розділі 2* автором описано основні напрямки методології дисертаційного дослідження, представлено методи і специфіку їх застосування та надано опис організації дослідження. Вибір адекватних методів дослідження, їх потужне представництво (загальнонаукові, соціологічні, спортивно-педагогічні, психологічні, психофізіологічні та медико-біологічні), верифікований обчислювальний інструментарій, докладний опис й візуалізація

тестових завдань у рисунках обумовлюють якість дисертаційного матеріалу. Грунтовність отриманих результатів посилюють кількісні і якісні характеристики контингенту дослідження, зазначеного у розділі.

У розділі 3 представлений матеріал присвячено вивченню світовому досвіду підготовки спортивного резерву в баскетболі, визначенню ключових факторів успішності та критеріїв відбору у спеціалізовані баскетбольні центри. Автором ретельно проаналізовано і структуровано у таблицях моделі підготовки баскетбольного резерву в країнах США, Балканського регіону, Литви, Іспанії, Франції, Ізраїлю, Німеччини, Австралії, Туреччини, Китаю, країн Африки. У висновку до розділу проведено доцільне узагальнення можливостей використання передових знань і розробок з метою підготовки вітчизняних спортсменів в реаліях українського спорту.

У розділі 4 визначено передумови формування підготовки найближчого резерву національних збірних команд в ігрових видах спорту, визначено та обґрунтовано стадії й зміст багаторічної підготовки спортсменів в ігрових командних видах спорту (на матеріалі баскетболу), охарактеризовано проекти підготовки найближчого резерву з баскетболу в різних країнах світу, проаналізовано динаміку результатів виступів чоловічих та жіночих юнацьких збірних команд України на чемпіонатах Європи в різних вікових категоріях за 2004-2022 рр. У розділі показано ключові завдання, принципи, концепцію, форми та необхідні компоненти забезпечення системи централізованої підготовки юнацьких збірних команд у ігрових видах спорту. Автором запропоновано орієнтовний план-графік організації етапних зборів юнацьких збірних команд протягом календарного року та обґрунтовано його доцільність, визначено напрями планування та періодизації, спортивного відбору та орієнтації, структуру та технологію комплексного контролю в процесі підготовки найближчого резерву національних збірних команд.

У розділі 5 наведено обґрунтовані підходи стосовно провідних факторів та критеріїв відбору спортсменів в ігрових видах спорту на різних етапах і стадіях багаторічного вдосконалення, визначено потребу розширеного списку кандидатів в збірні за специфікою ієрархічної вертикалі (найбільша кількість кандидатів до збірної на початковому етапі для U-14 з подальшим зменшенням), запропоновано механізм організації відбору та ротації гравців під час комплектування складів кадетських збірних. У розділі проведеними дослідженнями обґрунтовано модельно-цільові показники підготовленості баскетболістів, потребу врахування специфічних ігрових здібностей у процесі визначення стратегічної перспективи спортсменів збірних команд та особливості впливу факторів підготовленості на перспективи потрапляння баскетболістів юнацьких збірних команд у спорт вищих досягнень.

У розділі 6 сформовано сучасні підходи до планування, програмування, побудови тренувального та змагального процесу довгострокової підготовки юнацьких команд у процесі цілеспрямованої підготовки найближчого резерву збірних команд, представлено орієнтовний розподіл тренувальних та змагальних навантажень, орієнтовне співвідношення видів підготовки для

баскетболістів юнацьких збірних команд в рамках реалізації централізованого проєкту підготовки найближчого резерву збірних. Автором запропоновано уніфіковану програму техніко-тактичної підготовки баскетболістів юнацьких національних збірних команд, показано спрямованість та послідовність техніко-тактичної підготовки, визначено напрямки планування фізичної підготовки в процесі багаторічного вдосконалення найближчого резерву національних збірних команд, узагальнено умови побудови ігрових варіацій, спрямованих на моделювання структурних елементів змагальної діяльності та охарактеризовано специфіку підготовки юнацьких національних збірних команд під час організації короткострокових етапних тренувальних циклів.

У розділі 7 поданий матеріал присвячено комплексному контролю у системі централізованої підготовки найближчого резерву національних збірних команд, запропоновано актуальні напрями цільового використання результатів комплексного контролю під час підготовки баскетболістів кадетських та молодіжних збірних команд, представлено результати проходження тестів, що стануть орієнтовними для наступних збірних команд. За критеріями і напрямками контролю показано можливості і проведено аналіз та оцінку змагальної діяльності баскетболістів юнацьких національних збірних команд.

У розділі 8 спираючись на значну кількість опрацьованих наукових матеріалів представлено аналіз і узагальнення результатів дослідження. Показано, підтверджені власними результатами проведених досліджень, думки фахівців з низки актуальних питань, зазначено напрямки напрацювань, що доповнено отриманими результатами.

Серед здобутих результатів представленого дисертаційного дослідження, на нашу думку, найбільшу цінність, теоретичне і практичне значення має наукова новизна роботи:

- сформовано систему знань, що розглядає багаторічну підготовку, відбір гравців та їх орієнтацію, контроль їх підготовки як цілісну систему централізованої підготовки найближчого резерву національних збірних команд в ігрових видах спорту, та доведено її значущість для реалізації на практиці на якісно новому рівні з урахуванням сучасних тенденцій розвитку спортивних командних ігор;

- обґрунтовано теоретико-методичні засади централізованої етапної підготовки найближчого резерву національних збірних команд в ігрових видах спорту та розроблено багаторічну програму організації навчально-тренувальної та змагальної діяльності гравців юнацьких збірних команд з баскетболу;

- розроблено уніфіковану програму техніко-тактичної та фізичної підготовки баскетболістів юнацьких збірних команд;

- розроблено та апробовано критерії відбору баскетболістів під час підготовки найближчого резерву збірних команд та визначено їх довгострокову значущість;

- обґрунтовано педагогічні та організаційно-методичні засади, принципи відбору гравців у національні збірні команди різних вікових категорій;

- розроблено поетапний механізм селекції та алгоритм зворотної ротації спортсменів в ієрархічній системі інституту національних збірних команд, представлено технологію перманентного моніторингу потенційних кандидатів в умовах навчально-тренувальної і змагальної діяльності;

- обґрунтовано багаторівневу модель ігрової спеціалізації баскетболістів та визначено провідні фактори під час вибору ігрового амплуа;

- розроблено та впроваджено уніфіковану програму техніко-тактичної підготовки гравців юнацьких національних збірних і представлено покроковий механізм її реалізації за роками в системі централізованої підготовки, та в ході проведення короткострокових тренувальних циклів та спеціалізованих зборів;

- визначено багаторічну динаміку становлення вищої спортивної майстерності в баскетболі та особливості підготовки гравців на різних стадіях багаторічного вдосконалення;

- розроблено багатоступінчастий алгоритм безпосередньої підготовки команди до змагань із конкретним суперником, що вирішує завдання ігрових налаштувань та переважний вибір організаційно-тактичних дій команди в захисті та нападі з урахуванням переваг та недоліків опонента;

- доведено найбільш сприятливі зони демонстрації найвищих спортивних результатів гравців у баскетболі та значущість змагань серед юнаків та юніорів під час формування найближчого резерву;

- обґрунтовано механізм комплексного контролю за тренувальними та змагальними навантаженнями баскетболістів кадетських та юніорських збірних команд у системі багаторічної підготовки найближчого резерву та розроблено універсальний алгоритм (протокол) тестування гравців національних збірних команд різних вікових категорій, встановлено чіткі критерії оцінювання ефективності їх виконання.

Зауваження та запитання. Слід зазначити, що разом з вагомими здобутками та важливими результатами робота має певні недоліки дискусійного характеру:

1. На нашу думку, мета дослідження стосовно формування «цілісної системи знань щодо підготовки та її складових ... для оптимізації управління багаторічною підготовкою перспективних гравців на матеріалі баскетболу» досягнута. Іноземний досвід різних підходів до організації централізованої підготовки збірних команд та ґрунтовний аналіз автора дослідження, представлені у першому розділі, масштабно розкрили можливості обрання напрямку, що сприятиме ефективній організації роботи з резервом національних збірних у ігрових видах спорту з метою підвищення результатів у офіційних міжнародних змаганнях. Водночас, потребує уточнення, який саме перспективний напрямок багаторічної підготовки найближчого резерву українських збірних команд вбачає автор найефективнішим з урахуванням

сучасних тенденцій розвитку ігрових видів спорту (у висновку 3 стор. 468 виокремлено два варіанти).

2. У підрозділі 2.2. «Організація дослідження» зазначено, що отримані результати були впровадженні в процес підготовки команд різної кваліфікації (кадетських, юніорських та молодіжних збірних, клубних команд Першої та Вищої ліги чемпіонату України) на третьому етапі дослідження у 2019-2022 рр. Водночас, у зазначений період впровадження країна потерпала від проблем, пов'язаних зі світовою пандемією коронавірусу і війною, що суттєво вплинуло на заплановану підготовку всіх спортсменів України, потребувало кардинальних змін календаря змагань тощо.

3. Попри узагальнене представлення підходів до підготовки найближчого резерву національних збірних команд в ігрових видах спорту, на нашу думку, залишилось без достатньої уваги врахування гендерних особливостей, що має суттєві відмінні ознаки взагалі, а у вікових категоріях досліджуваного контингенту особливо. Наявні підстави вважати, що переважна більшість досліджень стосується чоловічої статі (наприклад, табл. 5.1-5.2, 5.4.-5.5, 5.7, рис. 5.9-5.13, а представлення результатів з розподілом на дівчата/хлопці (наприклад, табл.5.3, рис.7.4-7.5) мають поодинокий статус у дисертації.

4. На рис. 5.14 «Структура та компоненти дослідження специфічних ігрових здібностей (на основі кваліфікованої експертної оцінки)» стор. 331 представлено широкий спектр значущих складових, проте техніко-тактичний компонент обмежений ефективністю кидків, підбирань, дій у захисті і переміщень без м'яча. Вважаємо доцільною потребу комплексного підходу до оцінки, яка описана автором на стор. 332-335, що знизить рівень суб'єктивізму. Потребує уточнення, чому обрано тільки ці показники якісних параметрів техніко-тактичної діяльності, що впливають на перспективи потрапляння у спорт вищих досягнень?

5. Рис. 5.15. «Поетапна модель ігрової спеціалізації в баскетболі» на стор. 345 налічує 5 амплуа, представлення результатів у таблиці 5.9 має рудиментарний підхід вивчення за трьома амплуа стор.339., рис. 7.6. «Індивідуальна динаміка результатів складання багатоступінчастого тесту Yo-Yo (RL1) баскетболістами юнацьких збірних України (юнаки)» стор.424 розглядає дві позиції, рис. 7.18 стор. 445 : «1 – захисник; 2-3 – форварди». Водночас, автор дисертаційного дослідження зазначає сучасний підхід до розподілу амплуа (наприклад, представлений у ростерах команд на офіційному сайті FIBA до 7 амплуа). Вбачаємо дискусійним та потребуючим уточнення різний підхід у дисертаційній роботі до вивчення питань, пов'язаних з урахуванням розподілу гравців за амплуа.

6. Значущу цікавість викликало дослідження «ефекту віку», представлене у підрозділі 5.7. Не конкретизовано гендер таких досліджень, водночас власний досвід спостережень дозволяє дискусійною вважати логіку узагальнення, що «зі складу збірної відсіюються ті гравці, які виконали завдання результативних виступів на кадетських змаганнях та припинили свій

подальший розвиток. Вони використали тимчасові переваги, які мали над своїми однолітками та назавжди залишили систему спорту вищих досягнень. «... після першого юніорського чемпіонату (U 16) залишається тільки половина його складу, а рівня національної збірної команди країни досягає лише 20 % першого складу кадетської збірної» стор. 354-355. В жіночому баскетболі не прослідковується така тенденція, зазвичай через різні причини команда зберігає більшість основного складу за зростанням категорій U16-20. Окрім того, ротація і комплектування гравців/гравчинь національних збірних не є настільки швидкісною через конкуренцію і можливість тривалого часу виступів, тому вищим відсоток щодо потрапляння до складу не може бути.

Висновок. Проаналізувавши матеріали публікацій за темою дисертаційного дослідження та її повний текст, наявні підстави зробити висновок, що отримані автором результати є значним досягненням щодо формування цілісної системи знань про підготовку найближчого резерву національних збірних команд в ігрових видах спорту для оптимізації управління багаторічною підготовкою перспективних гравців на матеріалі баскетболу. В цілому, дисертація Безмилова М.М. це закінчене наукове дослідження, що має важливе фундаментальне та прикладне значення. За спрямованістю та змістом дисертація повністю відповідає паспорту спеціальності, за яким відбувається захист: 24.00.01 – олімпійський і професійний спорт. Таким чином, за обсягом проведених досліджень, актуальністю вирішених завдань, якістю і достовірністю отриманих результатів, дисертаційна робота Безмилова М.М. «Теоретико-методичні основи підготовки найближчого резерву національних збірних команд в ігрових видах спорту (на матеріалі баскетболу)» відповідає всім вимогам щодо докторських дисертацій - п. 7 та 9 «Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 17.11.21 №1197 щодо докторських дисертацій, а її автор Безмилов Микола Миколайович заслуговує на присудження наукового ступеня доктора наук з фізичного виховання і спорту за спеціальністю 24.00.01 – олімпійський і професійний спорт.

Доктор наук з фізичного виховання і спорту, професор,
професор кафедри фізичного виховання та педагогіки спорту
Факультету здоров'я, фізичного виховання і спорту
Київського університету імені Бориса Грінченка

Р. О. СУШКО

Підпис Р. О. Сушко завірено

